

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ І ГАЛУЗЕВИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 338.26

С. О. Завальнюк

аспірант
Класичний приватний університет

ОЦІНКА ФАКТОРІВ РИЗИКУ ТА СТИМУЛІВ ІНВЕСТИВАННЯ РОЗВИТКУ ПЕК

У статті оцінено фактори ризику та стимулів інвестування розвитку паливно-енергетичного комплексу для вдосконалення його інвестиційного забезпечення. Розглянуто теоретичне підґрунтя дослідження, а саме українські й зарубіжні публікації, які відображають результати наукових розробок з питань оцінювання та зниження рівня ризиків, формування інвестиційних ресурсів та їх залучення на потреби розвитку галузі, законодавчі й нормативно-правові акти, що регламентують інвестиційну діяльність. Для вирішення поставленої задачі використано методи абстрактної логіки, узагальнення, систематизації та методу експертного опитування.

Ключові слова: енергетика, паливно-енергетичний комплекс, розвиток, національна економіка, інвестиційне забезпечення, фактор ризику, стимул інвестування.

І. Вступ

Паливно-енергетичний комплекс (ПЕК) є одним з найважливіших чинників розвитку економіки будь-якої суверенної держави та запорукою її успішного функціонування. Розвиток паливно-енергетичного комплексу та його галузей є предметом дослідження таких науковців, як Н. Долгошея [4], О. Ляхова [7], Н. Тимохіна [9] та ін. У дослідженнях цих авторів висвітлено проблеми галузі паливно-енергетичного комплексу, що потребують негайного розв'язання. Зокрема, варто відзначити високий ступінь спрацьованості основних засобів, критичний стан і низький технічний рівень потужностей і, як наслідок, низьку ефективність функціонування ПЕК. На тлі хронічної нестачі коштів на потреби розвитку ПЕК проблема стимулювання інвестицій постає найбільш гостро.

Питання активізації інвестиційної діяльності з метою формування інвестиційного забезпечення розвитку соціально-економічних систем різних рівнів вивчали В. Валетенко, Н. Савіна, Д. Тимошенко, А. Ткаченко та ін. Потреба у формуванні інвестиційного забезпечення, як зазначають А. Ткаченко і Д. Тимошенко [10, с. 120], зумовлена необхідністю виконувати роль інструмента розширеного відтворення основного капіталу господарського комплексу. Крім того, необхідність у залученні інвестиційних ресурсів з'являється через те, що для забезпечення комплексного розвитку економічних систем обсяг внутрішніх фінансових ресурсів підпри-

ємств зазвичай є недостатнім [8, с. 102]. Якщо розглядати заходи, спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності задля забезпечення розвитку, то до них можна віднести підвищення інвестиційної привабливості регіонів, більш активну роботу із залучення інвестицій з боку всіх ланок влади, підвищення ролі малого та середнього бізнесу у вирішенні цієї проблеми, удосконалення регіональної інвестиційної політики [2, с. 118]. Водночас стримувальним чинником підвищення інвестиційної активності є високий рівень ризикованості інвестування у розвиток ПЕК.

Роботи таких українських і зарубіжних учених, як А. Альгін, С. Баранцева, П. Верченко, В. Вітлінський, Л. Донець, О. Дуброва, С. Клименко, О. Сергєєва, О. Шепеленко, присвячені висвітленню теоретичних і практичних аспектів оцінювання та управління ризиками. Одні науковці пов'язують ризик з певною небезпекою, загрозою. Наприклад, С. Баранцева, О. Веремейчик, Л. Донець, О. Сергєєва, О. Шепеленко акцентують увагу на небезпеці втрати ресурсів чи недоодержання доходів порівняно з варіантом, що розрахований на раціональне використання ресурсів [5, с. 92]. Інші стверджують, що ризик відображає імовірність відхилення від поставлених цілей. Так, згідно з визначенням, запропонованим С. Клименко та О. Дубровою, ризик є специфічною характеристикою у господарській ситуації, в якій не виключено ймовірність виникнення непередбачуваних наслідків (можливого відхилення від цілей, бажаного результату; втрати суб'єктом господарювання частини своїх прибут-

ків тощо) [6, с. 35]. Деякі вчені акцентують увагу на ймовірнісному боці ризику. Наприклад, В. Вітлінський та С. Наконечний трактують сутність цього поняття як вартісний вираз імовірної події, що може привести до збитків, з'являється через відхилення фактичних даних від оціночних щодо нинішнього стану й майбутнього розвитку системи [3, с. 40]. За визначенням А. Альгіна, ризик є діяльністю, пов'язаною з подоланням невизначеностей у ситуації вибору, у процесі якої є можливість кількісно і якісно оцінити можливість досягнення прогнозованого результату, невдачі й відхилення від мети [1, с. 25]. Отже, ризик являє собою одну з найскладніших економічних категорій, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності. Вивчення робіт науковців, що досліджували економічну природу ризиків, дало змогу встановити, що поява будь-якого ризику зумовлена численними чинниками – умовами, які можуть викликати та спричинити невизначеність результатів здійснення господарської діяльності. Це стосується й ризику недоінвестування, який притаманний інвестиційному забезпеченню розвитку ПЕК.

На нинішньому етапі функціонування ситуацію із залученням інвестицій в українську економіку загалом та на розвиток ПЕК зокрема можна вважати критичною, що спричинено високим ступенем ризикованості та відсутності належних стимулів до інвестування. З огляду на це, оцінювання факторів ризику та стимулів інвестування розвитку ПЕК є надзвичайно актуальною.

II. Постановка завдання

Мета статті полягає у здійсненні оцінювання факторів ризику та стимулів інвестування розвитку паливно-енергетичного комплексу як підґрунтя для вдосконалення інвестиційного забезпечення розвитку ПЕК України з урахуванням його галузевої специфіки.

III. Результати

У процесі інвестування у розвиток ПЕК з'являється величезна кількість ризиків, що

залежить від різних факторів: соціальних, фінансово-економічних, внутрішньо та зовнішньополітичних, адміністративно-правових та екологічних, кожен з яких визначається групою ризиків.

З метою забезпечення врівноваженості інтересів усіх зацікавлених у розвитку ПЕК сторін є необхідність усебічного оцінювання ризиків появи несприятливих подій щодо інвестиційного забезпечення розвитку ПЕК.

У процесі вдосконалення інвестиційного забезпечення розвитку ПЕК мають враховуватися ризики інвестування, для цього використовують методіку експертного опитування та аналіз думок експертів, матрицю ризикованості та модель Ісикави.

Основним методом, використовуваним при оцінюванні факторів ризику, був експертний метод, вибір якого зумовлений тим, що він дає змогу надати кількісного виразу навіть тим показникам, які не можна розрахувати, оскільки вони носять якісний характер, що є надзвичайно актуальним при оцінюванні великої кількості різнопланових ризиків.

На основі машинної обробки анкет експертного опитування отримані коефіцієнти вагомості за групами ризиків у процесі інвестування у розвиток ПЕК.

Згідно з табл. 1, значущість тієї чи іншої групи ризиків залежить від учасника процесу інвестування. Так, для держави важливі коефіцієнти вагомості для різних груп ризиків є близькими один одному, адже й соціальні, й фінансово-економічні, й політико-правові, й екологічні ризики держава повинна врахувати, аби забезпечити узгодженість власних інтересів з інтересами решти учасників та їхніх інтересів між собою. Для приватних інвесторів за ступенем важливості домінують соціальні й фінансово-економічні ризики, для бізнесу – фінансово-економічні, а для підприємств ПЕК першочергове значення мають ризики фінансово-економічного та адміністративно-правового характеру.

Таблиця 1

Коефіцієнти значущості груп ризиків

Група ризиків	Для учасників процесу			
	Бізнес	Підприємства ПЕК	Приватні інвестори	Держава
1. Соціальні	0,05	0,10	0,30	0,25
2. Фінансово-економічні	0,50	0,35	0,25	0,20
3. Внутрішньо та зовнішньополітичні	0,20	0,15	0,10	0,20
4. Адміністративно-правові	0,15	0,25	0,15	0,15
5. Екологічні	0,10	0,15	0,20	0,20

На основі отриманих даних можна побудувати матрицю ризикованості інвестування у розвиток ПЕК для зацікавлених сторін. Цю матрицю розподілено на кілька секторів:

– перший сектор – ризик є критичним для зацікавленої сторони;

- другий сектор – ризик є високим для зацікавленої сторони;
- третій сектор – ризик є допустимим для зацікавленої сторони;
- четвертий сектор – ризик є низьким для зацікавленої сторони.

Матриця ризикованості наведена нижче.

Ймовірність	Дуже висока					
	Висока			Сектор 4		
	Середня		Сектор 3			
	Низька	Сектор 2				
	Дуже низька	Сектор 1				
		Невідчутний	Слабко відчутний	Досить відчутний	Відчутний	Дуже сильний
		Прогнозна сила впливу				

Рис. 1. Матриця ризикованості інвестування у розвиток ПЕК

За цією матрицею можна оцінити ризикованість інвестування у розвиток ПЕК загалом. Для цього визначено зведену ймовірність ризиків та зведений рівень прогнозної сили впливу з урахуванням питомої ваги інвестицій, спрямованих на розвиток ПЕК, у загальній їх сумі.

Результати оцінювання ризиків подано в табл. 2, з якої видно, що ризик недоінвесту-

вання розвитку ПЕК для всіх зацікавлених сторін, окрім приватних інвесторів, є критичним. Для приватних інвесторів цей ризик може бути високим. Зведена ймовірність факторів ризику недоінвестування розвитку ПЕК становить 52,0%, тобто є високою, а вплив – відчутним (3,040 бали). Тож ризик недоінвестування розвитку ПЕК загалом є критичним.

Таблиця 2

Результати оцінювання ризику недоінвестування розвитку ПЕК

Зацікавлена сторона	Середня ймовірність настання ризику	Зважена сила впливу факторів ризику
Бізнес та інвестиційні фонди	0,552	3,265
Підприємства ПЕК	0,514	3,055
Приватні інвестори	0,547	2,895
Держава	0,526	3,070
Зведена	0,520	3,040

Оцінка ризиків дає змогу визначити бажаний рівень показника інвестиційного забезпечення з врахуванням їхнього впливу. Окрім мінімізації ризиків виникає потреба у стимулюванні інвестиційної активності учасників інвестування на потреби розвитку ПЕК.

Для встановлення напрямів зниження ризикованості інвестування у розвиток ПЕК та основних стимулів інвестиційної активності учасників інвестиційного процесу проведено опитування. З цією метою сформовано групу експертів, яка складається з 15 експертів, серед яких працівники Департаменту з питань функціонування та реформування електроенергетичного сектора, Департаменту з питань ядерної енергетики та атомно-промислового комплексу, Департаменту з питань функціонування та реформування нафтогазового сектора, Департаменту з питань функціонування та реформування вугільної промисловості та Департаменту стратегії розвитку ПЕК та інвестиційної політики.

За результатами експертного опитування встановлено, що основними напрямками зниження ризикованості інвестування у розвиток ПЕК для представників бізнесу та інвестиційних компаній, підприємств ПЕК та приватних інвесторів є участь державного капіталу в інвестиційних проектах з високим рівнем комерційного ризику, гарантії з боку держави, страхування пільгових кредитів, що здійснюється стосовно певних видів ризиків, реалізація проектів державно-приватного партнерства, спрямованих на зниження

підприємницьких та інвестиційних ризиків і формування цільових резервних фондів і резервних сум фінансових ресурсів у системі інвестиційних бюджетів. Останні два напрями є також основними напрямками зниження ризикованості інвестування для представників державної влади.

Якщо говорити про стимули підвищення інвестиційної активності, то для представників бізнесу та інвестиційних компаній такими є диференціація ставок оподаткування відповідно до типу, обсягів і цілей інвестування, надання інвестиційного кредиту та інвестиційні пільги, податковий кредит та податкові канікули. Окрім зазначених вище, для підприємств ПЕК стимулами підвищення інвестиційної активності є звільнення від сплати певних видів податків за умов інвестування у розвиток ПЕК, прискорена амортизація та пряме зменшення суми оподаткованого прибутку, прямі субсидії на покриття частки капітальних витрат та створення спеціальних зон. Для приватних інвесторів основними стимулами до інвестування є звільнення від сплати певних видів податків за умов інвестування у розвиток ПЕК, трансферти та інші види фінансової підтримки інвестиційної діяльності та інвестиційні гранти. Для держави такими стимулами є зменшення поточних бюджетних витрат на гарантування енергетичної безпеки, доступ до капіталу й досвіду управління приватного сектора, контроль державою процесу інвестування, гарантія цільового використання ресурсів.

IV. Висновки

Отже, оцінювання ризикованості інвестування є підґрунтям для вдосконалення інвестиційного забезпечення розвитку ПЕК. У ході дослідження було визначено основні ризики інвестування у розвиток ПЕК та стимули підвищення інвестиційної активності учасників інвестиційного процесу як основні складові процесу вдосконалення інвестиційного забезпечення розвитку ПЕК відповідно до галузевої специфіки. Їхня реалізація дасть змогу досягти бажаного значення показника інвестиційного забезпечення розвитку ПЕК України, що створить сприятливі умови для прогресивного розвитку національного господарства.

Список використаної літератури

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / А. П. Альгин. – Москва : Мысль, 1989. – 187 с.
2. Валетенко В. В. Регіональні особливості інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва [Електронний ресурс] / В. В. Валетенко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 149. – С. 113–119. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkhdtusg_2014_149_18.pdf.
3. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – Київ : КНЕУ, 2000. – 292 с.
4. Долгошея Н. О. Інвестиційне забезпечення розвитку агробізнесу [Електронний ресурс] / Н. О. Долгошея // Ефективна економіка. – 2012. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=965>.
5. Донець Л. І. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / Л. І. Донець, О. В. Шепеленко, С. М. Баранцева та ін. ; за заг. ред. Л. І. Донець. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
6. Клименко С. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва. – Київ : КНЕУ, 2005. – 252 с.
7. Ляхова О. О. Напрями удосконалення фінансового забезпечення інвестиційних проектів паливно-енергетичного комплексу України [Електронний ресурс] / О. О. Ляхова // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2945>.
8. Савіна Н. Б. Інвестиційне забезпечення розвитку економічних систем / Н. Б. Савіна // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 2 (12). – С. 101–109.
9. Тімохіна Н. В. Проблеми та перспективи розвитку нафтопереробної галузі України [Електронний ресурс] / Н. В. Тімохіна // Соціум. Наука. Культура : [сайт] ; Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференція. – Режим доступу: <http://intkonf.org/timohina-nv-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-naftopere-robnoyi-galuzi-ukrayini/>.
10. Ткаченко А. М. Інвестиційне забезпечення інноваційного потенціалу промислового підприємства [Електронний ресурс] / А. М. Ткаченко, Д. М. Тимошенко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Вип. 5. – С. 119–125. – Режим доступу: www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_119.pdf.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2014.

Завальнюк С. А. Оценка факторов риска и стимулов инвестирования развития ТЭК

В статье оцениваются факторы риска и стимулы инвестирования развития топливно-энергетического комплекса для совершенствования его инвестиционного обеспечения. Рассматривается теоретическая база исследования, а именно украинские и зарубежные публикации, отражающие результаты научных разработок по вопросам оценки и снижения уровня рисков, формирования инвестиционных ресурсов и их привлечения на нужды развития отрасли, законодательные и нормативно-правовые акты, регламентирующие инвестиционную деятельность. Для решения поставленной задачи использованы методы абстрактной логики, обобщения, систематизации и методика экспертного опроса.

Ключевые слова: энергетика, топливно-энергетический комплекс, развитие, национальная экономика, инвестиционное обеспечение, фактор риска, стимул инвестирования.

Zavaln'yuk S. Assessment of Risk Factors and Investment Incentives of Fuel and Energy Complex Development

The purpose of this article is the assessment of risk factors and investment incentives of fuel and energy complex development for improvement of its investment maintenance. The theoretical basis of research are domestic and foreign publications that reflect the results of scientific research on the assessment and reduction of risk level, the formation of investment resources and attract them to the needs of the industry, legislative and regulations governing investment. The solution to this problem is based on the use of methods of abstract logic, synthesis and systematization and expert survey techniques.

The survey found that the fuel and energy complex of the country is in crisis. There are many problems inherent in the fuel and energy complex, requiring immediate solution. In particular, the high level of depreciation of fixed assets, the critical state and the low level of technical capacity and, consequently, low level of the efficiency of the energy sector functioning. Against the backdrop of a chronic shortage of funds for development of energy sector, the problem of investment incentives and reducing their risk appears most acute.

In the process of investments in energy sector is a tremendous amount of risks, depending on various factors: social, financial, economic, domestic and foreign, administrative, legal and environmental, each of which is defined by risk. In order to balance the interests of all interested parties in the development of the energy sector, was conducted a comprehensive assessment of the risks of adverse events on investment maintenance of the energy industry. The main method used in the evaluation of risk factors was expert method, the choice of which was due to the fact that it allows us to give quantitative expression even for those parameters that can not be calculated, since they are qualitative in nature. This is extremely important when evaluating a large number of diverse risks.

Risk assessment helps determine the desired level indicator of investment security with regard to their effects. In addition to minimizing risks is needed to stimulate investment activity participants investing in the needs of the energy industry. That's why, defines the key incentives increased investment activity participants investments in energy sector. The implementation of these incentives will achieve the desired index value of investment maintenance of fuel and energy complex development.

Key words: *energy, fuel and energy complex, development, national economy, investment maintenance, risk factor, investment incentives.*